

Prof. dr hab. Daniela Szymańska
Katedra Studiów Miejskich i Rozwoju Regionalnego
Wydział Nauk o Ziemi
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń
e-mail: *dani@umk.pl*

Toruń, 18.06.2019 r.

O C E N A
**Dorobku naukowego Dr MAŁGORZATY FLAGI w związku z postępowaniem
o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

Recenzję wykonano na wniosek Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów w oparciu o materiały i publikacje dostarczone przez Dziekana Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej UMCS w Lublinie. Oceniając dorobek Habilitantki odwołuję się do artykułu 16 ust 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dziennik Ustaw z 2016 r., poz. 882 i 1311) w związku z art.179 ust.2 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dziennik Ustaw z 2018 r., poz.1669), stosując kryteria zawarte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku *w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dziennik Ustaw z 2011 r., Nr 196, poz. 1165, § 3 (punkt 5); § 4 (punkty od 1 do 8) oraz § 5 (punkty od 1 do 14).

A zatem moja ocena obejmuje:

- ocenę głównego osiągnięcia naukowego, tj. rozprawę habilitacyjną pt. *Model przemian demograficznych w regionach wyludniających się Polski na przykładzie województwa lubelskiego*. Wyd. UMCS, Lublin 2018, ss. 389; ISBN 978-83-227-9157-8.

- ocenę pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia doktora (§ 4 punkty od 1 do 8):

- ocenę dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej (§ 5; punkty od 1 do 14).

Przysłane materiały i publikacje były przez Panią Dr Małgorzatę Flagę starannie przygotowane i umożliwiły recenzentce zapoznanie się z sylwetką Habilitantki.

I. Przebieg kariery zawodowej Habilitantki

Dr Małgorzata Flaga pracuje od 1 października 1999 roku na Uniwersytecie Mari Curie-Skłodowskiej w Lublinie przechodząc różne szczeble kariery naukowej od asystenta naukowo-dydaktycznego (w okresie od 01.10.1999 – 30.09.2005), adiunkta (w okresie od 01.10.2005 – 30.09.2018) i starszego wykładowcy (od 01.10.2018 do chwili obecnej).

Studia magisterskie Pani Małgorzata Flaga ukończyła w 1999 roku (magister geografii w zakresie hydroklimatologii) na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie, zaś 29 czerwca 2005 roku uzyskała stopień naukowy doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Procesy demograficzne w zachodnich obwodach Ukrainy w okresie przemian ustrojowych* przygotowanej pod opieką naukową Prof. dr hab. Bronisława Górze.

II. Ocena głównego osiągnięcia naukowego - rozprawy habilitacyjnej pt. *Model przemian demograficznych w regionach wyludniających się Polski na przykładzie województwa lubelskiego*. Wyd. UMCS, Lublin 2018, ss. 389; ISBN 978-83-227-9157-8.

Rozprawa liczy 389 stron, materiał badawczy udokumentowany jest 43 tabelami, 39 rysunkami, 36 fotografiami i 2 załącznikami. Dyskusja i wnioski wsparte są liczbą 342 cytowanych pozycji literatury, zarówno tej najnowszej, jak i sięgającej drugiej połowy XX wieku (znaczna część stanowi literatura zagraniczna). Ponadto praca zawiera 39 źródeł internetowych oraz statystycznych i kartograficznych. Rozprawa ma czytelną i logiczną konstrukcję opartą na sześciu rozdziałach i podrozdziałach (a w zasadzie ośmiu ze Wstępem i Podsumowaniem). Można powiedzieć iż „rozdział służy rozdziałowi”

Rozprawa habilitacyjna Pani dr Małgorzaty Flagi konceptualnie osadzona jest w geografii społecznej (geografii ludności i osadnictwa).

Recenzowana rozprawa prezentuje solidny warsztat badawczy, wynika z niego dojrzałe postępowanie metodologiczno-teoretyczne, a przedmiot pracy jest bardzo dobrze „uświadomiony”, co udokumentowane jest dobrym rozeznanieniem w literaturze przedmiotowej (342 pozycje cytowanej literatury – w tym zagranicznej). Habilitantka w sposób przekonywujący uzasadniła wybór obszaru badań, przedstawiła założenia badawcze oraz cele rozprawy. W moim odbiorze lepiej byłoby nazwać „cel”, a w nim wymienić zadania badawcze (nazwane przez Habilitantkę „cele pośrednie” – zadania szczegółowe, Autoreferat, s.5). Habilitantka jasno określiła co chce osiągnąć w wyniku podjętych badań formułując na bazie literatury i własnych wcześniejszych badań dziesięć zadań (celów) szczegółowych. Mając tak doskonale przemyślane zadania badawcze, Habilitantka wysunęła (sformułowała) sześć tez (hipotez – D. Sz.) badawczych, które moim zdaniem można byłoby zagregować do czterech. I tak na przykład tezę (moim zdaniem hipotezę – później wyjaśnię) pierwszą z tezą trzecią – tym bardziej, że zawarte w nich stwierdzenia są podobne i dotyczą tej samej kwestii (Autoreferat, s. 4; Monografia s. 16-17).

Habilitantka dość wymiennie stosuje pojęcie „teza” i „hipoteza”. Na przykład w Autoreferacie na stronie 4, pierwszy akapit od góry, Autorka dwukrotnie używa pojęcia teza, zaś w akapicie trzecim od dołu mówi, że są to hipotezy. Taka dowolność nazewnicza jest nieuzasadniona. Przypomnę, że hipoteza jest to twierdzenie, które wymaga udowodnienia na podstawie przeprowadzonych badań (a weryfikacja hipotez może być pozytywna lub negatywna). Stawianie hipotez i dowodzenie ich racji, bądź błędu jest podstawą rozwoju każdej nauki. Czy innym jest teza – jest to zdanie bądź twierdzenie, które zawsze jest prawdziwe. Oczywiście teza może być wynikiem hipotezy, która została udowodniona jako prawdziwa (i nie wymaga przeprowadzenia dowodu). A zatem w przypadku rozprawy

pt. *Model przemian demograficznych w regionach wyludniających się Polski na przykładzie województwa lubelskiego* Habilitantka wysuwa (formułuje) hipotezy a nie tezy. Tezy pracy Habilitantka ma w Podsumowaniu (Rozprawa, s. 333- 338).

Oceniając rozprawę habilitacyjną pt. *Model przemian demograficznych w regionach wyludniających się Polski na przykładzie województwa lubelskiego* chcę podkreślić, że podjęta przez Habilitantkę problematyka przemian demograficznych w regionach wyludniających się są jest

niezwykle ważka i istotna pod względem naukowym. Wybór tematu rozprawy odpowiada aktualnym wyzwaniom naukowym przed jakimi stoi nauka i praktyka. Ponadto również wybór obszaru badań jest także niezwykle trafny, bowiem województwo lubelskie kumuluje w sobie wiele negatywnych zjawisk demograficznych, i często rozpatrywane jest jako obszar problemowy. Jest to wręcz modelowy przykład obszaru depopulacyjnego ze wszystkimi negatywnymi konsekwencjami demograficzno-społecznymi, gospodarczymi i osadniczymi. Czyli Habilitantka wybierając obszar badań – słusznie podkreśla, „...że jest to modelowe studium przypadku do szerokich studiów nad przemianami demograficznymi dokonującymi się na wiejskich obszarach wyludniających się...” (Autoreferat, s. 3).

Problematyka podjęta i zrealizowana w rozprawie oraz uzyskane wyniki mają nie tylko wymiar naukowy ale mogą być szeroko wykorzystywane i służyć jako dobre tło do podejmowania różnych decyzji gospodarczych, planistycznych i kreowania odpowiedniej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego regionu Lubelszczyzny. Rozpoznanie przez Habilitantkę determinant wpływających na sytuację demograficzną regionu jest niezwykle ważne (zwłaszcza gdy region boryka się z dość niską jakością kapitału ludzkiego) w kontekście problemów rozwojowych Lubelszczyzny.

Czy monografia pt. *Model przemian demograficznych w regionach wyludniających się Polski na przykładzie województwa lubelskiego* wnosi nowe wątki do literatury przedmiotu i jest opracowaniem oryginalnym?

Tak, rozprawa podejmuje nowe wątki tematyczne i jest opracowaniem oryginalnym. Habilitantka oprócz ukazania aktualnego stanu, procesów i struktur ludnościowych województwa lubelskiego przedstawionych na tle całego kraju, pokazała i oceniała nasilenie i trwałość przemian ludnościowych na tym obszarze w dłuższej perspektywie czasowej (od II wojny światowej do chwili obecnej), zidentyfikowała i przeanalizowała różne uwarunkowania egzogeniczne i endogeniczne (geopolityczne, historyczne, kulturowe, społeczne, ekonomiczne i osadnicze oraz te wynikające z przygranicznego położenia regionu) pod wpływem których zachodziły i zachodzą przemiany ludnościowe. Ponadto zidentyfikowała i pokazała skutki dotychczasowych zmian demograficznych w ich wzajemnym powiązaniu (efekt synergii) oraz ich znaczenie dla kompleksowego i zrównoważonego rozwoju Lubelszczyzny.

Istotnym osiągnięciem Habilitantki jest skonstruowanie modelu przemian demograficznych zachodzących podczas wyludniania się obszarów wiejskich.

Rozprawa ma wyraźnie określony cel i zadania badawcze, problematyka została przedstawiona w sposób zrozumiały, struktura pracy jest logiczna, jak już wspomniałam „rozdział służy rozdziałowi”.

Generalnie rozprawa pt. *Model przemian demograficznych w regionach wyludniających się Polski na przykładzie województwa lubelskiego* jest dojrzałym studium z zakresu geografii ludności i spełnia wszystkie wymogi by mogła być podstawą ubiegania się przez Dr Małgorzatę Flagą o stopień naukowy doktora habilitowanego.

III. Charakterystyka zainteresowań naukowo-badawczych Habilitantki i ocena osiągnięć naukowo-badawczych (z wyłączeniem rozprawy habilitacyjnej) po uzyskaniu stopnia doktora

(Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia dr habilitowanego - Dziennik Ustaw Nr 196, poz. 1165; § 4: punkty od 1 do 8).

W rozwoju zainteresowań naukowo-badawczych Habilitantki po uzyskaniu stopnia naukowego doktora zaznaczają się trzy zasadnicze nurty badawcze:

- a) problemy demograficzne i społeczne pogranicza polsko-ukraińskiego – jest to zasadniczy nurt prac Habilitantki, zarówno przed, jak i po doktoracie (na 30 prac powstałych w ramach tego nurtu, w 22 pracach Habilitantka jest jedynym lub pierwszym autorem – w tym 7 prac przed doktoratem);
- b) krajobraz kulturowy – człowiek i przestrzeń, w ramach którego powstały prace dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce i na świecie (4 prace, w których Habilitantka jest pierwszym autorem – w tym 2 prace przed doktoratem),
 - prace poświęcone krajobrazowi sakralnemu Polski i świata (11 prac naukowych, w których Habilitantka jest jedynym lub pierwszym autorem),
- c) rozwój i formy turystyki kulturowej, zwłaszcza turystyki religijnej (6 prac, w których Habilitantka jest jedynym lub pierwszym autorem).

Z powyższego wynika, że zainteresowania naukowo-badawcze Habilitantki są zróżnicowane, aczkolwiek zawsze dotyczą problematyki ludnościowej, której to problematyce Habilitantka jest bardzo oddana. W pracach tych Habilitantka wykazała się dobrym warsztatem badawczym, umiejętnością prowadzenia wnikliwych analiz i konstruktywnych syntez, poszukiwania ważnych wątków badawczych. Ponadto pokazała, że umie pracować również w zespole współautorskim. Ponieważ prace te były przedmiotem recenzji na etapie ich wydawania nie będę ich omawiać. Wskaże jedynie na pewne osiągnięcia, które stanowią znaczny wkład do rozwoju geografii ludności:

- postulowanie we współautorskiej pracy by wprowadzić i propagować etykę krajobrazową jako ważną część etyki środowiskowej (Bernat S., Flaga M., 2016, poz. 10 Autoreferat, s. 25),
- pokazanie, że krajobrazem winniśmy zarządzać, że krajobraz zaspokaja wiele materialnych i duchowych potrzeb ludzi wpływając pośrednio na ich jakość życia, która z kolei wpływa na osiągnięcie wysokiej jakości życia - jest zasadniczym imperatywem zrównoważonego rozwoju (artykuł autorstwa Bernat S., Flaga M., Kałamucka W., 2017, *The shaping of sustainable landscape In the context of the European Landscape Convention and the Encyclical Laudato Si* opublikowany w czasopiśmie z listy A *Problems of Sustainable Development*) (tak na marginesie w Autoreferacie jest błąd –s.24 drugi akapit od dołu gdy powołuje się na prace powinno być powołanie na 10 i 11, a nie 8 i 9).
- pokazanie, że wykorzystanie lokalnych zasobów kulturowych może i powinno być atrakcją turystyczną, i że zasoby te winny być szeroko wykorzystywane w procesach rozwoju danego regionu
- sprawdzenie użyteczności specjalistycznych metod kartograficznych do prezentowania i interpretacji zagadnień demograficznych w dłuższej perspektywie czasowej (praca *Changes in the population distribution in Poland in the years 1946-2012* wydana we współautorstwie w branżowym międzynarodowym czasopiśmie *Journal of Maps*, znajdującym się na liście A MNiSW (praca 27 a nie 26 jak jest Autoreferacie, s. 20).

Oceniając dorobek Habilitantki na podstawie opublikowanych po doktoracie artykułów należy nadmienić, że jest on znaczny pod względem ilościowym, aczkolwiek różny pod względem jakościowym. Generalnie spełnia on wymogi naukowe.

Ze spisu publikacji, który zamieściła Habilitantka (Załącznik 5) wynika, że dorobek wydawniczy po doktoracie (2006-2018) obejmuje 43 publikacje (21 samodzielnych i 22 we współautorstwie) w tym:

- monografia (rozprawa habilitacyjna) wskazana jako główne osiągnięcie naukowe;
- 4 inne monografie, w tym jedna samodzielna oraz 3 we współautorstwie (udział Habilitantki od 20% do 25%);
- 6 artykułów w czasopismach naukowych znajdujących się w bazie Scopus, w tym 2 na liście A MNiSW, w których udział Habilitantki wynosi od 10 do 90%, szkoda, że Habilitantka nie dołączyła oświadczeń pozostałych autorów – od lat się to stosuje – recenzentka od 1992 roku);
- 16 artykułów w czasopismach z listy B MNiSW,
- 16 publikacji w pracach zbiorowych o charakterze monografii oraz w innych recenzowanych pracach zbiorowych.

Ponadto Dr Małgorzata Flaga współredagowała 5 prac zbiorowych

Generalnie od początku kariery naukowej od 01.10.1999 – do 2018 roku, Habilitantka zgromadziła (stan na 18.06.2019r.):

- sumaryczny *impact faktor* publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR) = **2,493**;
- liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science: = **1**, liczba publikacji zaindeksowanych w bazie WoS = **3**, Index Hirscha = **1**
- wg bazy Scopus: liczba cytowań = **11**, Index Hirscha = **2**; liczba publikacji zaindeksowanych w bazie Scopus = **12**
- wg bazy Publish or Perish: liczba zaindeksowanych publikacji = **28**; liczba cytowań **90** (od 2002 do 2018 roku)
- na ResearchGate jest **10** publikacji RG Score=**4,39**; h index = **1**.

Moja ocena zgodnie z wytycznymi zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego obejmuje także takie kwestie jak:

- Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach – Habilitantka była wykonawcą w 3 grantach badawczych (1 MNiSW oraz 2 z NCN.
- Międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność naukową: Habilitantka otrzymała 3 nagrody za działalność naukową: są to: Indywidualna Nagroda I stopnia Rektora UMCS za wyróżniającą się pracę w roku 2006; Nagroda Zespołowa II stopnia Rektora UMCS za wyróżniającą się pracę na rzecz Uczelni, 2015 oraz otrzymała Złotą Odznaką Polskiego Towarzystwa Geograficznego, 2017.

- Wygłaszanie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych

Habilitantka rezultaty prac badawczych (po doktoracie) wygłaszała na 22 krajowych i międzynarodowych seminariach i konferencjach naukowych (Załącznik 5) co świadczy o potrzebie i znacznej oryginalności Jej badań. Do najważniejszych, w których brała czynny udział zaliczam wystąpienie na Międzynarodowym Kolokwium we Lwowie (2013) oraz wystąpienie (jako pierwszej Autorki) na Regionalnej Konferencji Międzynarodowej Unii Geograficznej w Krakowie (2014).

IV. Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej (podstawa: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia dr habilitowanego (Dziennik Ustaw 196, poz. 1165, § 5: punkty od 1 do 14).

- uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych: – Habilitantka była wykonawcą w 3 grantach badawczych (1 MNiSW oraz 2 z NCN – są to granty naukowo-badawcze a nie dydaktyczne.

- udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych w tych konferencjach – łącznie Habilitantka rezultaty prac badawczych (po doktoracie) wygłaszała na 22 krajowych i międzynarodowych seminariach i konferencjach naukowych (Załącznik 5).

Była współorganizatorką 7 konferencji krajowych;

- otrzymane nagrody i wyróżnienia za w/w dorobek dydaktyczny i popularyzatorski – Habilitantka otrzymała 3 nagrody za działalność naukową – nie ma informacji o nagrodach za dorobek dydaktyczny i popularyzatorski;

- udział w konsorcjach i sieciach badawczych – brak informacji

- kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami: 1 grant NCN - kierownik z Uniwersytet Gdańskiego

- udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych: - nie podano;

- członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych - Od 2002 roku Habilitantka jest członkiem Polskiego Towarzystwa Geograficznego

- osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki: Habilitantka zawsze prowadziła i prowadzi zajęcia dydaktyczne w wymiarze przekraczającym znacznie pensum dydaktyczne.

Prowadzi wiele innych przedsięwzięć popularyzatorskich. Habilitantka ma pewne osiągnięcia popularyzatorskie, bowiem przygotowała i wygłosiła 3 prezentacje multimedialne w ramach odczytów PTG, 3 prezentacje dla Słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku, 2 prezentacje multimedialne w ramach obchodów Dnia Ziemi na Wydziale Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej UMCS, ponadto przygotowała indywidualną wystawę fotograficzną pt. *Na granicy światów, na granicy czasów* na w/w wydziale.

Była i jest wykładowcą na Studiach Podyplomowych „Nauczanie geografii” na Wydziale Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej UMCS;

- opieka naukowa nad studentami: W latach 2006-2015 była promotorem 18 prac licencjackich.

- opieka naukowa nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego z podaniem tytułu rozprawy- nie podano
- staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych: nie podano;
- wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców: Habilitantka w latach 2006-2018 brała udział w 6 projektach badawczych finansowanych ze środków zewnętrznych.
- udział w zespołach eksperckich i konkursowych: Habilitantka przywiązuje dużą wagę do współpracy nauki z praktyką. Po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyła jako ekspert Wyspecjalizowanego Zespołu w ramach projektu „Regionalne Obserwatorium Terytorialne w województwie lubelskim”, była i jest (od 2004 roku do chwili obecnej) członkiem Okręgowego Komitetu Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej
- recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych: W latach 2006-2018 była recenzentem 15 polsko- i anglojęzycznych artykułów w czasopiśmie naukowych z listy B MNiSW.

V. Ocena końcowa:

Uwzględniając kryteria, jakie zgodnie z Ustawą oraz z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego należy brać pod uwagę przy ocenie dorobku naukowo-badawczego stwierdzam co następuje:

- Rozprawa habilitacyjna – ocena pozytywna,
- pozostały dorobek naukowo-badawczy: ocena pozytywna; Habilitantka ma publikacje z listy A, ma publikacje naukowe w czasopiśmie znajdujących się na liście B wykazu MNiSW, część z nich znajduje się w bazie Scopus i innych. Cytowalność prac przeciętna,
- pozytywnie oceniam inne obszary aktywności naukowo-badawczej, tj. udział w projektach badawczych jako wykonawca (3 granty NCN i MNiSW) oraz autorstwo opracowań eksperckich,
- pozytywnie oceniam także aktywność dydaktyczną, popularyzatorską w obszarze upowszechniania wyników badań, ekspercką. Mała jest natomiast aktywność Habilitantki na polu współpracy międzynarodowej.

Stwierdzam że dorobek naukowo-badawczy Pani dr Małgorzaty Flagi jest znaczący a praca habilitacyjna wnosi nowe treści do interpretacji przemian demograficznych w Polsce, jest solidnym studium naukowym. Ponadto uwzględniając ocenę pozostałych kryteriów (zwłaszcza ocenionych w punkcie III i IV, stwierdzam, że Habilitantka spełnia ustawowe kryteria oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Wnioskuje o nadanie Pani dr Małgorzacie Fladze stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Dawida Szymajskie